

Распоряжений Рабоче–Крестьянского Правительства Украины за 1921 год. – Харьков: Издание Наркомюста УССР, 1923. – 56 с.

13. Вiсти Одеського губвиконкому i губернського комiтету КП(б)У. – 1921. – 14 вересня.

14. Вiсти Одеського губвиконкому i губернського комiтету КП(б)У. – 1921. – 2 жовтня.

15. Постановление Совета Народных Комиссаров «О мерах успешного выполнения продналога» // Собрание Узаконений и Распоряжений Рабоче–Крестьянского Правительства Украины. – 1921, 17–30 августа. – №16.

16. Вiсти Одеського губвиконкому i губернського комiтету КП(б)У. – 1921. – 30 жовтня.

17. Вiсти Одеського губвиконкому i губернського комiтету КП(б)У. – 1921. – 1 листопада.

18. Одеський мартиролог: Дані про репресованих Одеси i Одеської області за роки радянської влади. Т.2 / Уклад.: Л. В. Ковальчук, Г. О. Разумов. – Іст.–мемор. вид. – Одеса: ОКФА, 1999. – 800 с.

References

1. Istorija sovjetskogo krest'janstva. V pjati tomah. T.1. Krest'janstvo v pervoe desjatiletie Sovetskoy vlasti. 1917–1927. – M.: Nauka, 1986. – 455 s.

2. Istorija ukrai'ns'kogo seljanstva: Narysy v 2–h tt. T.2. – K.: Naukova dumka, 2006. – 653 s.

3. Savchenko V. A. Represii' na Odeshyni v roky novoi' ekonomichnoi' polityky ta pid chas i'i' zgotannja (1921–1929) / V. A. Savchenko // Reabilitovani istorijeju. Odes'ka oblast': knyga persha. – O.: AT «PLASKE», 2010. – S.31–54.

4. Sovetskoe stroitel'stvo (Odessa). – 1921, dekabr'. – №11.

5. Postanovlenie Soveta Narodnyh Komissarov «O merah bor'by s predostavleniem krest'janami nedostovernyh vedomostej o kolichestve zemli, nahodjashhejsja v ih pol'zovanii» // Sobranie Uzakonenij i Rasporjzhenij Raboche–Krest'janskogo Pravitel'stva Ukrainy. – 1921, 2–16 avgusta. – №15.

6. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 4 grudnja.

7. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 1 veresnja.

8. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 8 grudnja.

9. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 6 veresnja.

10. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 7 veresnja.

11. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 4 veresnja.

12. Postanovlenie Vseukrainskogo Central'nogo Ispolnitel'nogo Komiteta ot 8 ijunja 1921 g. «O likvidacii Anan'evskogo uezda Odesskoj gubernii // Dopolnitel'nyj Sbornik Dekretov i Postanovlenij VUCIK i Sovnarkoma k «Sobraniju Uzakonenij i Rasporjzhenij Raboche–Krest'janskogo Pravitel'stva Ukrainy za 1921 god. – Har'kov: Izdanie Narkomjusta USSR, 1923. – 56 s.

13. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 14 veresnja.

14. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 2 zhovtnja.

15. Postanovlenie Soveta Narodnyh Komissarov «O merah uspešnogo vypolnenija prodnologa» // Sobranie Uzakonenij i Rasporjzhenij Raboche–Krest'janskogo Pravitel'stva Ukrainy. – 1921, 17–30 avgusta. – №16.

16. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 30 zhovtnja.

17. Visty Odes'kogo gubvykonkomu i gubern'skogo komitetu KP(b)U. – 1921. – 1 lystopada.

18. Odes'kyj martyrolog: Dani pro represovanyh Odesy i Odes'koi' oblasti za roky radjans'koi' vlady. T.2 / Uklad.: L. V. Koval'chuk, G. O. Razumov. – Ist.–mемor. vyd. – Odesa: OKFA, 1999. – 800 s.

Shyshko O. G., PhD in History, Doctoral student at the Department of History of Ukraine, Odesa I. I. Mechnikov National University (Ukraine, Odesa), shyshko2011@ukr.net

The foodstuffs campaign in Odessa province in 1921: the bloody battle for bread

The purpose of this research is to examine the process of food campaigns in Odessa province in the second half of 1921, based on problem–chronological

method. The communist authorities continued the practice of using punitive organs, such as the revolutionary tribunals, and the use of regular military units to enforce the payment of food tax by peasants. The use of force was due to the fact that many peasants tried to avoid paying taxes in full, concealing the real amount of planted fields. The relations between the authorities and the peasantry have come in the form of a rigid confrontation that resulted in casualties on both sides. The authorities also banned the free trade in food products, and limited the transportation of these products until the full tax is paid. The use of punitive measures did not deliver the desired result, the plan for the food tax was completed by only 80%.

Keywords: corn, food tax, revolutionary tribunal, collective responsibility, rebel groups.

* * *

УДК 316.334.55(477):940.5

Волошин І. В.,

старший викладач кафедри суспільних наук,
Черкаський інститут пожежної безпеки
ім. Героїв Чорнобиля (Україна, Черкаси),
igorvoloshin@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ МЕРЕЖІ «ДОБРОБУТ» ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ СЕЛЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТВАРИНИЦТВА В УКРАЇНІ 1920–Х РР.

Розкрито заходи, які здійснювалися Всеукраїнською спілкою скотарської i молочної кооперації «Добробут» з метою подолання агрономічної та кооперативної необізнаності селянства, підвищення його агрокультури, зокрема культури скотарства. Показано суперечливі умови розвитку тваринництва Української СРР 1920–х рр. Визначено шляхи інтенсифікації сучасної вітчизняної м'ясо–молочної галузі з урахуванням історичного досвіду.

Ключові слова: кредитна кооперація, кредитне товариство, селянське господарство, нова економічна політика, сільськогосподарська мережа «Добробут», скотарство, інтенсифікація сільського господарства.

В другій половині 1920–х рр. актуальним завданням економіки Української СРР була інтенсифікація тваринницького сектору. В цій площині перед галуззю стояв ряд завдань: підготовка племінного матеріалу в кількості, достатній для потреб народного господарства; вирощення кормової бази тваринництва; організація ветеринарно–санітарної справи; комплектування економічних районів відповідними породами худоби i законодавче оформлення цього процесу; підготовка кадрів та реорганізація вишів для потреб сільського господарства [4, с. 6].

Серед шести центрів спеціалізованої сільськогосподарської кооперації, які функціонували в Україні періоду нової економічної політики («Кооптах», «Добробут», «Плодоспілка», «Бурякоспілка», «Укрсілкукур» i «Товариство насінництва»), основне завдання досвідно–технічної роботи відділів «Добробуту» визначалося як «вишукування в умовах українського сільського господарства шляхів для підвищення продукції сільськогосподарських тварин, поліпшення якості продуктів та одночасно з цим зниження вартості виробництва» [12, с. 4].

В сучасній українській історіографії конкретно i глибинно тема діяльності в доколагоспий період Всеукраїнської спілки скотарської i молочної кооперації «Добробут» не досліджувалась. Побіжно до функціонування в згаданій вище період м'ясо–молочної галузі в своїх дослідженнях звертались такі сучасні дослідники–аграрники як С. Биченко [2], О. Дулгерова [6], В. Лазуренко [8–9], В. Марочко [11], А. Морозов [13], В. Паскаленко [15], Ю. Раку [16].

Метою даної статті є аналіз заходів, які здійснювалися Всеукраїнською спілкою скотарської

і молочної кооперації «Добробут» в роки нової економічної політики з метою подолання агрономічної та кооперативної необізнаності селянства, підвищення його агрокультури, зокрема культури скотарства.

Завдання дослідження. Відповідно до мети поставленні наступні завдання, зокрема, розкрити заходи, які здійснювалися Всеукраїнською спілкою скотарської і молочної кооперації «Добробут» з метою подолання агрономічної та кооперативної необізнаності селянства, підвищення його агрокультури, зокрема культури скотарства; показати суперечливі умови розвитку тваринництва Української СРР 1920–х рр.

Спілка «Добробут» була зареєстрована в липні й почала роботу в жовтні 1924 р. В її статуті зазначалося, що спілка ставить перед собою завдання поліпшення і розвитку м'ясомолочного тваринництва Шляхом організації племінної справи, збуту і переробки продуктів тваринництва, постачання членів спілки всім необхідним для успішного ведення господарства [7, с. 51]. Членами «Добробуту» могли бути союзи як спеціалізовані, так і універсальні й змішані, що вели подібну роботу. З метою найбільш повного залучення селянства до участі в роботі «Добробуту» статут дозволяв і безпосереднє членство в ньому великих спеціалізованих сільськогосподарських товариств, що налічували більше 250 членів. Ще один центр спеціалізованої сільськогосподарської кооперації почав роботу 13 серпня 1924 р. – Всеукраїнське спеціалізоване товариство збуту й експорту продуктів птахівництва «Кооптах».

Система м'ясомолочної кооперації «Добробут» відзначалася кваліфікованим персоналом, виробничим досвідом, глибоким знанням сутності тих чи інших господарських проблем, організовуючи, таким чином, максимально продуктивне використання кредитних коштів кооперованих ними селянських господарств.

А. Г. Морозов наводить приклад, коли селянин, який був одночасно і членом скотарсько–молочного товариства, отримуючи в кредитному товаристві кошти для придбання корови, отримував від спеціального, скотарсько–молочного, товариства допомогу у придбанні дійсно племінної тварини, зоотехнічну, ветеринарну допомогу. До його господарства прикріплювався спеціальний технічний персонал у вигляді контроль–асистентів. Вони навчали найбільш раціональним прийомам утримання і догляду за худобою, допомагали сформуванню правильних раціонів, навчали правильній годівлі тварин. Нерідко скотарсько–молочні товариства ще до купівлі тварини аналізували перспективи її економічної рентабельності, слідували за цим під час її утримання [13, с. 195].

Для подолання агрономічної та кооперативної необізнаності селянства, підвищення його агрокультури, в т.ч. культури скотарства, «Добробутом» здійснювалися такі заходи.

Організація досвідно–зоотехнічної роботи шляхом створення мережі станцій по аналогії з рілничими. Перші відділи скотарства виникли перед Першою світовою війною, однак були змушені згорнути свою роботу. Агрономами 1920–х рр. відзначається високоєфективна робота Полтавської та Носівської досвідних станцій [20, с. 4].

Створення мережі кооперативних відгодівельних пунктів, спираючись на ресурс кооперативних цукрозаводів.

Страхування коней та великої рогатої худоби. Відзначаючи піонерський характер і перспективність такої практики, І. Личко доводив, що державне страхування, на відміну від «Добробутського», є вкрай недосконалим. Так, відшкодування, що видавалося Держстрахом у 1927 р., становило лише 1/7 від ринкової вартості тварини [10, с. 33]. Натомість, «Добробут» покривав повну вартість втраченої, внаслідок стихійного лиха, чи епізоотій, худоби при щорічному тарифі 12 крб. (напр. середня вартість коня становила 150 крб.).

Популяризація змагальності в тваринництві. Широке розповсюдження одержали різні конкурси й виставки. В системі «Добробуту» в ході таких конкурсів проводилися показові годування, дойки, демонструвались раціональні прийоми догляду за худобою і її утриманням. Для їх проведення виділялись значні кошти, що направлялись виключно на виробничі цілі. Так, за наслідками конкурсу маслоробів, проведеного Малинським молокозаводом в червні 1925 р., спеціалізовані сільськогосподарські товариства–переможці конкурсу буди премійовані 6 племінними биками [19, с. 42].

Сільськогосподарська просвіта. Організація курсів для підготовки молодшого агроперсоналу, маслоробів, сироварів, контроль–асистентів. Видавалась спеціальна література. Спеціального дослідження потребує питання наскільки сприйнятливим було селянство до таких заходів, адже, як показав В. М. Лазуренко, «Агрономічна пропаганда, за небагатьма винятками, носила характер вмовляння селянства у перевагах ведення господарства у відповідності з вимогами науки» [8, с. 273]. Цікавим є думка цього ж дослідника про те, що на перших кроках своєї діяльності радянська агрономія мало чим відрізнялася від земської [8, с. 273]. Причини цього зрозумілі: діяльність земств у цьому відношенні була відносно успішною, а немало її подвижників продовжили свою діяльність у якості вже радянських агрономів.

Розробка спеціалістами «Добробуту» норм годівлі та правил утримання худоби для колективних господарств.

Створення *кооперативних пасовищ* для хоча б часткового розв'язання проблеми кормової бази тваринництва (про це детальніше йтиметься далі).

Поширення практики *контрактації*. Стимулюючими факторами для цього стали рішення X з'їзду КП(б)У (листопад 1927 р.) і XV З'їзду ВКП(б) (грудень 1927 р.) щодо поширення практики контрактації, а також ініціатива «Добробуту» перенести практику контрактації із рослинництва у тваринництво [17, с. 3]. Основними напрямками, у яких здійснювалася контрактація селянських господарств, стали: контрактація племінного зоотехнічного матеріалу; контрактація беконних свиней; контрактація відгодівлі великої рогатої худоби.

Організація мережі *злучних пунктів* з метою популяризації племінної справи та масового покращення тваринного поголів'я. В цьому контексті також здійснювалася контрактація племінного матеріалу свиней, корів та коней [17, с. 8]. Сума витрат на племінну справу лише по системі «Добробут» виросла з 60 тис. крб. в 1924/25 р. до 403 тис. крб. в 1926/27 р. [13, с. 240]. Для залучення до цього процесу бідняцьких господарств «Добробутом» було організовано пільгову програму, а контрактаційні аванси видавалися у збільшеному розмірі. Водночас до останніх висувалися більш суворі критерії: бідняцькі господарства, які підписувалися на

контрактацію, забезпечувалися інструкторами, однак підлягали частим інспекціям [17, с. 7].

Ветеринарне обслуговування кооперативів співробітниками агрономічних дільниць при Всеукраїнському товаристві «Добробут».

З огляду на вищесказане, не можна погодитися з думкою Л. Грушевського, що «до цього часу (кінець 1929 р. – прим. авт.) у царині тваринництва провадилась робота головним чином у напрямку кількісного вибудовування...» [4, с. 4].

Ефективність вищезазначених заходів, ініційованих товариством «Добробут», підтверджується динамікою виробництва і експорту м'ясо-молочної продукції. За даними річних господарських звітів 1924–1927 рр., її обсяг зріс таким чином: переробка молока зросла на 333%; масла – на 480%; бекона – на 833%; яєць – на 350% [21, с. 3; 3, с. 7].

Аби уникнути односторонності, маємо констатувати ряд проблем, які в основному залишилися поза увагою «Добробуту», або не були якісно вирішені ним. По-перше, на низькому рівні залишалось обслуговування досвідними станціями конярства [12, с. 4], а відтак – неефективна робота щодо удосконалення порід коней. По-друге, зростання обсягів експорту молочної продукції, зокрема масла, випереджало науково-технічне забезпечення цієї галузі [12, с. 4]. По-третє, неналежна система кормопостачання скотарства, перегляд якої міг би, окрім іншого, створити перспективи для інтегрування бідняцьких господарств у систему кооперативного господарювання [21, с. 10]. Дописувачі журналу «Українське скотарство» одностайні у тому, що недоліки годівлі худоби спричинені браком поживних речовин у раціоні, відсутністю зелених і соковитих кормів, одноманітністю годівлі з перевагою грубих кормів [21, с. 5].

Крім того, агрономами 1920-х рр. відзначається ряд несприятливих для розвитку українського скотарства факторів, які не залежали від товариства «Добробут», однак мали місце впродовж майже всього періоду непу. Сюди належать: недостатній обсяг вирощування кормових культур; бідність харчового раціону тварин, зокрема на білкові речовини, що погіршує ефективність міксування інших кормів; вивіз із республіки концентрованих кормів – макухи, висівок тощо; велика залежність тваринницького сектору від природних кормових площ, пасовищ, врожаїв сіна і ярих зернових; брак кормових резервів (наприклад, скотарство Російської імперії напередодні Першої світової війни передбачало дворічний запас корму); розв'язання зернової проблеми за рахунок розорювання природних кормових площ для скотарства [18, с. 12].

Висновки. Отже, Всеукраїнська спілка м'ясо-молочної кооперації «Добробут», спираючись на міцний фундамент своїх постійно зростаючих доходів, розгорнула широку й багатогоронну роботу щодо інтенсифікації м'ясо-молочної галузі, залучаючи в цей процес бажані селянські господарства. Організаційно-господарські заходи, ініційовані «Добробутом», передбачали: організацію виробництва та постачання концентрованих кормів, контрактацію бугаїв, корів і свиней, закупівля за кордоном високопорідних плідників, пряме кредитування селянських господарств, у т.ч. в товарній формі – у вигляді молодняка худоби.

Іншим напрямком підвищення культури ведення скотарства селянами стало контрольно-асистентське обслуговування, облік і ведення продуктивних якостей потомства наявних плідників, організація виставок-конкурсів, курси годування і облаштування тваринницьких дворів і кооперативних приміщень, силосних ям тощо, конкурси на чистоту молока, республіканські та місцеві конкурси майстрів масло- і сировиробництва.

Широким розмахом набула освітня діяльність «Добробуту». З цією метою організовувалися чисельні курси і школи для господарів дворів, курси контроль-асистентів, з'їзди по тваринництву, публікація інструкцій, плакатів, брошур тощо.

Список використаних джерел

1. Батюк І. Сільськогосподарська кооперація на Україні / І. Батюк. – Харків: Книгоспілка, 1925. – 136 с.
2. Биченко С. М. Внесок сільськогосподарської кооперації у зміцнення добробуту селянства України (1921–1929 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 2010. – 20 с.
3. Відчит Українського союзу с/г кооперації «Сільський господар» за 1926–1927 операційний рік. – Х., 1928. – 68 с.
4. Грушевський Л. Завдання та напрямок реконструкції скотарства на Україні / Л. Грушевський // Українське скотарство. – №11. – листопад 1929. – С.3–7.
5. Дешко Е. Кооперація на Україні / Е. Дешко. – Х., 1927. – 100 с.
6. Дулгерова О. М. Культурно-освітня діяльність сільськогосподарської кооперації України в добу НЕПу: автореф. дис... канд. іст. наук. – Черкаси, 2006. – 20 с.
7. Кооперація на Україні в 1925/26 році. – Х., 1929. – 79 с.
8. Лазуренко В. М. Українське фермерство: злет і падіння (1921–1929 рр.) / В. М. Лазуренко. – Черкаси: ЧДТУ, 2013. – 474 с.
9. Лазуренко В. М. Український фермер в добу НЕПу / В. М. Лазуренко, В. Є. Паскаленко. – Черкаси: Вертикаль, видавець Кандич С. Г., 2016. – 346 с.
10. Личко І. Кооперативне страхування с.-г. худоби / І. Личко // Українське скотарство. – №7. – липень 1927. – С.32–36.
11. Марочко В. І. Українська селянська кооперація. Історико-теоретичний аспект (1861–1929) / В. І. Марочко. – К.: М. Р. Kots Publishin, 1995. – 216 с.
12. Машура С. Новим шляхом / С. Машура // Українське скотарство. – №8–9. – серпень–вересень 1928. – С.3–5.
13. Морозов А. Г. Сільськогосподарська кредитна кооперація в Україні (1921–1929) / А. Г. Морозов. – Черкаси: Вертикаль, видавець Кандич С. Г., 2016. – 362 с.
14. Огій Я. Нова організаційна побудова та виробничі завдання скотарської кооперації / Я. Огій // Українське скотарство. – №12. – грудень 1929. – С.8–12.
15. Паскаленко В. С. Заможне селянство в сільськогосподарській кооперації України (1921–1924 рр.): соціально-економічний аспект: автореф. дис... канд. іст. наук. – Черкаси, 2006. – 20 с.
16. Раку Ю. Г. Українська сільськогосподарська кооперація в м'ясо-молочному експорті України в роки непу / Ю. Г. Раку // Український селянин: збірник наукових праць. – Черкаси, 2008. – Вип.11. – С.262–265.
17. Свашенко П. Контрактація в галузі скотарства та її роль в усуспільненні с.-г. виробництва / П. Свашенко // Українське скотарство. – №7. – липень 1928. – С.3–8.
18. Селицький Е. Стан скотарства України за даними весняного опиту 1929 року та заходи до його відновлення / Е. Селицький // Українське скотарство. – №11. – листопад 1929. – С.8–17.
19. Сільський господар. – 1925. – №15/16. – С.42.
20. Уман Ю. Наші підсумки / Ю. Уман // Українське скотарство. – №1. – січень 1928. – С.3–7.
21. Уман Ю. Шляхи колективізації селянського скотарства / Ю. Уман // Українське скотарство. – №4. – квітень 1928. – С.3–7.
22. Шліхтер О. П'ятирічний план розвитку сільського господарства України та його завдання / О. Шліхтер // Українське скотарство. – №5. – травень 1929. – С.1–8.

References

1. Batiuk I. Silskohospodarska kooperatsiia na Ukraini / I. Batiuk. – Kharkiv: Knyhospilka, 1925. – 136 s.
2. Bychenko S. M. Vnesok silskohospodarskoi kooperatsii u zmitsnennia dobrobutu selianstva Ukrainy (1921–1929 rr.): avtoref. dys... kand. ist. nauk. – K., 2010. – 20 s.
3. Vidchyt Ukrainskoho soiuzu s/h kooperatsii «Silkyi gospodar» za 1926–1927 operatsiinyi rik. – Kh., 1928. – 68 s.
4. Hrushevskiy L. Zavdannia ta napriamok rekonstrukttsii skotarstva na Ukraini / L. Hrushevskiy // Ukrainiske skotarstvo. – №11. – lystopad 1929. – S.3–7.
5. Deshko E. Kooperatsiia na Ukraini / E. Deshko. – Kh., 1927. – 100 s.
6. Dulherova O. M. Kulturno-osvitnia diialnist silskohospodarskoi kooperatsii Ukrainy v dobu NEPu: avtoref. dys... kand. ist. nauk. – Cherkasy, 2006. – 20 s.
7. Kooperatsiia na Ukraini v 1925/26 rotsi. – Kh., 1929. – 79 s.
8. Lazurenko V. M. Ukrainiske fermerstvo: zlet i padinnia (1921–1929 rr.) / V. M. Lazurenko. – Cherkasy: ChDTU, 2013. – 474 s.
9. Lazurenko V. M. Ukrainskiy fermer v dobu NEPu / V. M. Lazurenko, V. Ye. Paskalenko. – Cherkasy: Vertykal, vydavets Kandysh S. H., 2016. – 346 s.
10. Lychko I. Kooperatyvne strakhuvannia s.–h. khudoby / I. Lychko // Ukrainiske skotarstvo. – №7. – lypen 1927. – S.32–36.
11. Marochko V. I. Ukrainka selianska kooperatsiia. Istoryko-teoretychnyi aspekt (1861–1929) / V. I. Marochko. – K.: M. R. Kots Publishin, 1995. – 216 s.
12. Mashura S. Novym shliakom / S. Mashura // Ukrainiske skotarstvo. – №8–9. – serpen–veresen 1928. – S.3–5.
13. Morozov A. H. Silskohospodarska kredytna kooperatsiia v Ukraini (1921–1929) / A. H. Morozov. – Cherkasy: Vertykal, vydavets Kandysh S. H., 2016. – 362 s.
14. Ohii Ya. Nova orhanizatsiina pobudova ta vyrobnychi zavdannia skotarskoi kooperatsii / Ya. Ohii // Ukrainiske skotarstvo. – №12. – hruden 1929. – S.8–12.
15. Paskalenko V. S. Zamozhne selianstvo v silskohospodarskii kooperatsii Ukrainy (1921–1924 rr.): sotsialno-ekonomichnyi aspekt: avtoref. dys... kand. ist. nauk. – Cherkasy, 2006. – 20 s.
16. Raku Yu. H. Ukrainka silskohospodarska kooperatsiia v miaso-molochnomu eksporti Ukrainy v roky nepu / Yu. H. Raku // Ukrainskiy selianyn: zbirnyk naukovykh prats. – Cherkasy, 2008. – Vyp.11. – S.262–265.
17. Svashenko P. Kontraktatsiia v haluzi skotarstva ta yii rolia v ususpilnenni s.–h. vyrobnytstva / P. Svashenko // Ukrainiske skotarstvo. – №7. – lypen 1928. – S.3–8.
18. Selytskyi E. Stan skotarstva Ukrainy za danymy vesnianoho opytu 1929 roku ta zakhody do yoho vidnovlennia / E. Selytskyi // Ukrainiske skotarstvo. – №11. – lystopad 1929. – S.8–17.
19. Silskiy gospodar. – 1925. – №15/16. – S.42.
20. Uman Yu. Nashi pidsumky / Yu. Uman // Ukrainiske skotarstvo. – №1. – sichen 1928. – S.3–7.
21. Uman Yu. Shliakhy kolektyvizatsii selianskoho skotarstva / Yu. Uman // Ukrainiske skotarstvo. – №4. – kviten 1928. – S.3–7.
22. Shlikhter O. Piatyrichnyi plan rozvytku silskoho gospodarstva Ukrainy ta yoho zavdannia / O. Shlikhter // Ukrainiske skotarstvo. – №5. – traven 1929. – S.1–8.

Voloshyn I. V., senior lecturer at the Department of Social Sciences of Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes (Ukraine, Cherkasy), igorvoloshin@ukr.net

Specialized agricultural network «Dobrobut» activity for improving peasant culture of animal farming in Ukraine in the 1920's.

The article describes the activities carried out by the All-Ukrainian Union of Cattle and Dairy Cooperatives «Dobrobut» with the aim of overcoming the agronomic and cooperative ignorance of the peasantry, increasing its agricultural culture, in particular, cattle-breeding culture. Contradictory conditions for the development of animal farming in the Ukrainian SSR of the 1920's are shown. The ways of intensifying the modern domestic meat and dairy industry are determined taking into account historical experience.

Keywords: credit cooperation, credit society, agriculture, new economic policy, agricultural network «Dobrobut», cattle breeding, intensification of agriculture.

* * *

УДК 614.84«1929–1934»

Харламов М. І.,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Національний університет цивільного захисту України (Україна, Харків), mike1982kharlamov@gmail.com

Гонтаренко Л. О.,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Національний університет цивільного захисту України (Україна, Харків), lgontarenko910@gmail.com

Діяльність пожежних промислових дружин у 1929–1934 роках в Україні

Метою дослідження є розгляд специфіки роботи пожежних промислових дружин України у 1929–1934-х роках. В статті розглядаються загальні питання діяльності пожежних команд на промислових підприємствах у другій половині 1930-х років. Розглядаються малодосліджені аспекти праці та обов'язків дружин, порядок вступу осіб до пожежних команд української промисловості, особливості їх фінансового утримання, їх підпорядкування. В роботі використовуються проблемно – хронологічний та історико – системний методи дослідження, що допомогли, на наш погляд, об'єктивно підійти до аналізу зазначених наукових питань. Дана наукова стаття базується на архівних джерелах, які вперше введені у науковий обіг, що знаходяться у Державному архіві Харківської області (ДАХО), а також на інших малодосліджених документальних джерелах.

Ключові слова: промисловість, пожежа, протипожежна охорона, статут, інструкція, промислова пожежна дружина.

Необхідно повідомити, що дослідження питань діяльності пожежних команд на промислових підприємствах наприкінці 1920-х – у другій половині 1930-х років в Україні є темою, що практично не розглядалася українськими та закордонними науковцями. І хоча розгляд аспектів роботи пожежної охорони на українських промислових підприємствах є не досить відомою темою в сучасній історіографії української історичної науки, вказані питання, на нашу думку, мають науково актуальний характер, оскільки наукових досліджень з зазначеної тематики автором не знайдено. Дана стаття є намаганням дослідження особливостей діяльності працівників вогнеборчої справи на українських підприємствах у зазначений історичний період.

Наказом Вищої Ради Народного господарства УСРР (Української Соціалістичної Радянської Республіки) від 16 лютого 1929 року до усіх «підприємств і інших госпорганів» повідомлялося, що по всій території України впроваджувалися «Нормальний Статут для пожежних дружин на промислових підприємствах на території УСРР» та «Інструкція про надання чинності Нормальному Статуту пожежних дружин на промислових підприємствах, розташованих на території УСРР» [1, арк. 3]. Вони були погоджені з НКВС УСРР та ВРНГ УСРР у 1928 році. Таким чином, встановлювалися нові правила діяльності пожежних команд на промислових установах, а усі тимчасові статuti середини 1920-х років скасовувалися.

Однак до видання спеціальної інструкції внутрішнього устрою бойової частини пожежних дружин на території промислових підприємств України належало користуватися «Інструкцією бойової частини добровільних пожежних організацій», затвердженої НКВС УСРР 8 серпня 1925 року. З 1929 року розпочалося переведення пожежних команд промисловості на